

# MATERIAŁY I STUDIA

Zeszyt nr 233

---

## Wprowadzenie euro

– analiza kosztów działania oraz dochodów  
z operacji wymiany walut w sektorze bankowym

---

Sylwester Kozak

Sylwester Kozak – Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Finansowego oraz Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW.

Kontakt: sylwester.kozak@nbp.pl.

Projekt badawczy zrealizowany w ramach współpracy z Biurem ds. Integracji ze Strefą Euro, stanowiący część przygotowanego w Narodowym Banku Polskim Raportu nt. pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej.

Opinie wyrażone w niniejszym artykule pochodzą od autora i nie stanowią oficjalnego stanowiska Narodowego Banku Polskiego.

Projekt graficzny:

Oliwka s.c.

Skład i druk:

Drukarnia NBP

Wydął:

Narodowy Bank Polski

Departament Edukacji i Wydawnictw

00-919 Warszawa, ul. Świętokrzyska 11/21

tel. 022 653 23 35, fax 022 653 13 21

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2009

Materiały i Studia rozprowadzane bezpłatnie.

Dostępne są również na stronie internetowej NBP: <http://www.nbp.pl>

---

## Spis treści

---

|                                                                                                                            |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Spis tabel .....                                                                                                           | 4  |
| Streszczenie .....                                                                                                         | 5  |
| Wprowadzenie .....                                                                                                         | 6  |
| 1. Wpływ procesu wprowadzenia euro na koszty i dochody banków<br>– przegląd literatury .....                               | 8  |
| 2. Prawne regulacje i zasady wprowadzania euro .....                                                                       | 11 |
| 3. Działania banków generujące dodatkowe koszty operacyjne<br>w trakcie wprowadzania euro. ....                            | 15 |
| 3.1. Wprowadzenie euro do obrotu gotówkowego .....                                                                         | 15 |
| 3.2. Wprowadzenie euro do obiegu bezgotówkowego .....                                                                      | 18 |
| 4. Przyjęcie euro a dochody banków z operacji wymiany walut. ....                                                          | 20 |
| 5. Oszacowanie zmian kosztów działania i dochodów z operacji<br>wymiany walut sektora bankowego po wprowadzeniu euro. .... | 21 |
| 5.1. Dodatkowe koszty operacyjne banków. ....                                                                              | 21 |
| 5.2. Utracone dochody z operacji wymiany walut. ....                                                                       | 22 |
| 6. Wnioski .....                                                                                                           | 24 |
| Bibliografia .....                                                                                                         | 25 |

---

## Spis tabel

---

|                                                                                                                                                                                                           |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Tabela 1.</b> Opłaty banków centralnych dla banków komercyjnych za transport i przechowywanie wprowadzanych oraz wycofywanych banknotów i monet . . . . .                                              | 16 |
| <b>Tabela 2.</b> Podstawowe nominały banknotów euro skierowanych do obiegu na początku 2002 r. . . . .                                                                                                    | 16 |
| <b>Tabela 3.</b> Udział banknotów euro w całkowitej sumie banknotów w trakcie wymiany walut w 2002 r. . . . .                                                                                             | 17 |
| <b>Tabela 4.</b> Oszacowanie kosztów wymiany walut w krajach strefy euro . . . . .                                                                                                                        | 22 |
| <b>Tabela 5.</b> Udział transakcji wymiany euro/złoty w transakcjach walutowych oraz projekcja wartości utraconych dochodów z operacji walutowych po przyjęciu euro w Polsce wg danych za 2007 r. . . . . | 23 |

---

## Streszczenie

---

Wprowadzeniu euro towarzyszy oczekiwanie osiągnięcia przez sektor bankowy długoterminowych korzyści, m.in. wyeliminowania ryzyka walutowego i wykorzystania efektu skali. W mniejszym stopniu zwraca się uwagę na kosztowe aspekty tego procesu oraz problem utraty części dochodów walutowych. Niniejszy artykuł jest próbą wypełnienia tej luki w badaniach na temat wprowadzania euro. Analizuje on czynniki odpowiedzialne w polskim systemie bankowym za powstanie dodatkowych kosztów operacyjnych i utratę części dochodów walutowych, a także wartości przybliżonych oszacowań tych wielkości.

Wejście do strefy euro nakłada na sektor bankowy odpowiedzialność za efektywne wprowadzenie tej waluty do obrotu gotówkowego i bezgotówkowego. Spośród dodatkowych kosztów operacyjnych największymi pozycjami są: modernizacja systemów informatycznych, zaopatrzenie w gotówkę banków, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych oraz przystosowanie urządzeń obrotu gotówkowego, a także szkolenie pracowników. Wartość dodatkowych kosztów zależy również od długości okresu podwójnej ekspozycji cen i okresu podwójnego obiegu walut, które wydłużają czas wykonywania operacji i zwiększają towarzyszące im koszty rzeczowe. Szacuje się, że całkowity koszt przygotowań oraz zmian w organizacji pracy banków z tytułu wprowadzenia euro może się zawierać w przedziale od 0,13 do 0,2% PKB. Koszty operacyjne mogą być ograniczone poprzez zwiększenie wykorzystania kart płatniczych i bankowości internetowej oraz zmniejszenie wolumenu obrotu gotówkowego. Dodatkowe oszczędności banki mogą uzyskać dzięki ogólnokrajowej kampanii informacyjnej na temat rozpoznawania banknotów i monet euro, podnoszącej zaufanie społeczne do nowej waluty i usprawniającej obrót gotówkowy.

Dominacja obrotów handlowych i kapitałowych z krajami strefy euro sprawia, że wraz z wejściem Polski do unii monetarnej banki utracą istotną część dochodów walutowych z operacji wymiany i obrotu instrumentami pochodnymi denominowanymi w euro. Przybliżoną kwotę utraconych dochodów szacuje się na około 0,18% PKB. Pozytywną stroną tego procesu jest jednak fakt, że przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe nie będą już ponosić kosztów wymiany i zabezpieczania się przed ryzykiem zmiany kursu euro/złoty, co poprawi sytuację finansową klientów banków.

Wejście Polski do strefy euro może wywołać inne istotne zmiany w strukturze kosztów i dochodów banków wynikające m.in. z tytułu konwergencji stóp procentowych czy wzrostu konkurencji na rynku bankowym. Jednak oszacowanie tego rodzaju wpływu jest utrudnione ze względu na dużą zmienność czynników determinujących przebieg tych procesów. Należy podkreślić, że wyliczone w opracowaniu wartości dodatkowych kosztów i utraconych dochodów banków w przypadku przyjęcia euro w Polsce mają charakter przybliżeń i wskazują przede wszystkim na ich możliwy do osiągnięcia poziom.

---

## Wprowadzenie

---

Wprowadzenie 1 stycznia 1999 r. wspólnej waluty w 11 krajach członkowskich (od 2001 r. również w Grecji) zapoczątkowało trzeci i ostatni etap tworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW). Proces ten przebiegał w dwóch fazach. W pierwszej, obejmującej lata 1999–2001, euro funkcjonowało wyłącznie w formie bezgotówkowej jako elektroniczny zapis na rachunkach bankowych. W drugiej fazie, która rozpoczęła się 1 stycznia 2002 r., euro wprowadzono także do obrotu gotówkowego. Rozszerzenie Unii Europejskiej stało się impulsem do dalszego rozwoju obszaru wspólnej waluty. Cztery państwa, z grupy dziesięciu nowych państw członkowskich, stały się kolejnymi członkami UGW, tj.: Słowenia w 2007 r., Cypr i Malta w 2008 r. oraz Słowacja w 2009 r.

W procesie wejścia kraju do strefy euro główny ciężar przygotowań organizacyjnych i dostosowawczych spoczywa na sektorze bankowym. Banki są odpowiedzialne za uruchomienie systemów bezgotówkowych rozliczeń płatniczych w euro, a także za zasilenie przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w nowe banknoty i monety. Jednocześnie banki wycofują dotychczasową walutę krajową. Choć rozbudowa oferty produktowej i możliwość wykorzystania efektów skali oznacza przyszłe długoterminowe korzyści finansowe, to jednak w pierwszej fazie tego procesu banki muszą się liczyć z poniesieniem istotnych kosztów operacyjnych i utraceniem części dochodów z operacji wymiany walut. Ponadto możliwe jest także pojawienie się po wejściu do strefy euro znacznie silniejszej presji konkurencyjnej ze strony polskich i zagranicznych instytucji finansowych, mogącej obniżyć poziom ich dochodów (NBP 2004).

Wielkość dodatkowych kosztów operacyjnych ponoszonych z tytułu wprowadzania euro szacuje się w przedziale od 0,13% do 0,2% PKB. W pierwszej kolejności koszty te wynikają z konieczności zmodernizowania systemów informatycznych obsługujących rozliczenia płatnicze, rachunki klientów oraz sprawozdawczość finansową. Do kolejnych, lecz nie mniej ważnych, źródeł kosztów operacyjnych zalicza się przystosowanie urządzeń obrotu gotówkowego, a także restrukturyzację oferty produktowej i przeszkolenie pracowników do pełnienia nowych zadań w banku.

W literaturze istnieje niewiele prac analizujących wpływ wprowadzenia euro na zmianę struktury kosztów i dochodów w sektorze bankowym. Według wiedzy autora dotychczasowe badania były prowadzone przez kilka instytucji badawczych i firm konsultingowych (m.in.: Association Cambiste Internationale 1995; Goldman Sachs 1996; Johnson 1996; EURC 2000; Deutsche Bank 2001; Deloitte 2007). Ponadto tematyką tą zajmowały się nieliczne krajowe banki centralne (m.in.: Bank of Austria: Hubmer 1997 i 1999; Dirschmid i in. 2001; Gruber and Ritzbeger-Grunwald 2005; Bank of Slovakia 2006; Bank of Slovenia 2007). Większość analiz powstawało w okresie przygotowawczym lub w trakcie wprowadzania wspólnej waluty. W wielu wypadkach ograniczały się do prezentacji najważniejszych czynników mających istotny wpływ na tworzenie się w systemie bankowym dodatkowych kosztów i nie były poparte próbą oszacowania ich wartości (m.in.: Bugie 1996; McCauley and White 1997; Bitans and Kauzens 2004; Bank of Slovakia 2006).

Wnioski z większości przeprowadzonych dotychczas badań wskazują, że około połowę całkowitej kwoty kosztów euro poniesiono na modernizację systemów informatycznych. Ich udział w całkowitej kwocie kosztów przejścia euro zawiera się w przedziale od 31% do 60%. Niewiele mniejsze koszty banki poniosły na wprowadzenie euro do obrotu gotówkowego. Zaopatrzenie w nowe banknoty i monety banków, a w następnej kolejności ich klientów indywidualnych i korporacyjnych, przystosowanie urządzeń kasowych oraz wycofanie z obiegu krajowej waluty generowało od 18% do 36% całkowitych kosztów

przyjęcia euro. Znaczącą ich część ponoszono na szkolenia pracowników służb kasowo-skarbcowych i okresowe zatrudnienie nowych kasjerów. Z kolei reorganizacja oferty produktowej banków i związane z nią szkolenia pracowników i koszty rzeczowe stanowiły około 10% całkowitych kosztów przyjęcia euro. Ponadto, aby sprawnie wprowadzić euro, banki musiały przeprowadzić dodatkowe kampanie informacyjne, konsultacje prawne i zakupy nowych urządzeń i materiałów.

Tylko niewielka część analiz zwraca uwagę na utratę przez banki dochodów z operacji wymiany walut, przy czym wyłącznie Hubmer, OeNB (1999) bada wielkość tych strat i szacuje je na około 4% wyniku działalności bankowej sektora. Wzrost wielkości wolumenu transakcji handlowych prowadzonych w euro, wynikający z integracji rynku Unii Europejskiej, potęguje znaczenie tego problemu. Choć wyeliminowanie ryzyka walutowego przyniesie duże korzyści przedsiębiorstwom zaangażowanym w wymianę handlową z krajami strefy euro, to jednak w przypadku banków sytuacja taka przyczyni się do obniżenia ich dochodowości.

Wprowadzenie euro zmienia w istotny sposób zewnętrzne otoczenie, w którym banki prowadzą swą działalność. Eliminacja kursu wymiany walut pary euro/złoty oraz silna konwergencja stóp procentowych instrumentów finansowych mogą prowadzić do pojawienia się silnej presji konkurencyjnej. Trudno jest jednak wyodrębnić ich wyłączny wpływ na wielkość kosztów i dochodów sektora bankowego. Wzrost konkurencji w bankowości detalicznej wywołany przyjęciem euro odnosi się najbardziej do rynku krajowego, natomiast w przypadku bankowości hurtowej do rynku międzynarodowego (McCauley and White 1997). Ponadto euro prowadzi do zmiany wartości dochodów odsetkowych oraz przesunięcia struktury dochodów działalności bankowej w kierunku dochodów nieodsetkowych (Cabral i in. 2002). Pierwsze doświadczenia krajów UGW pokazały również, że zmiany w strukturze kosztów i przychodów banków okazały się zarówno bezpośrednim, jak i pośrednim efektem wdrożenia nowej waluty (Danthine i in. 2000).

Celem niniejszego opracowania jest rozpoznanie czynników odpowiedzialnych za powstanie dodatkowych kosztów operacyjnych oraz utratę części dochodów walutowych w sektorze bankowym w przypadku wprowadzenia w Polsce wspólnej waluty, a także próba oszacowania ich przybliżonych wielkości. Przeprowadzone badania zostały zaprezentowane w następujący sposób. Pierwszy rozdział prezentuje wyniki dotychczasowych analiz na temat kosztów wprowadzenia wspólnej waluty w krajach strefy euro. Drugi przedstawia najważniejsze regulacje prawne z tego zakresu, a trzeci wskazuje najważniejsze czynniki generujące koszty w sektorze bankowym w trakcie wprowadzania euro do obrotu bezgotówkowego i gotówkowego. Czwarty rozdział analizuje zmiany dochodów walutowych po wyeliminowaniu operacji wymiany euro/złoty, a piąty prezentuje źródła danych, metodykę i rezultaty przeprowadzonych oszacowań. Całość analiz podsumowano we wnioskach.

## 1

## Wpływ procesu wprowadzenia euro na koszty i dochody banków – przegląd literatury

W literaturze nieczęsto analizowany jest wpływ zmian struktury kosztów operacyjnych i dochodów generowanych w sektorze bankowym w trakcie wprowadzania euro. W większości przypadków tego typu analizy powstawały przed 1999 r. oraz w okresie przejściowym przed wprowadzeniem euro do obrotu gotówkowego w pierwszych 12 krajach członkowskich w styczniu 2002 r. Stanowiły one zazwyczaj część składową badań wpływu euro na rynki finansowe i gospodarkę krajową. Większość badań odnoszących się do sektora bankowego koncentrowało się na analizie czynników odpowiedzialnych za powstanie dodatkowych kosztów operacyjnych w trakcie działań przygotowawczych oraz podczas wprowadzania euro do obrotu bezgotówkowego i gotówkowego. Natomiast w części analiz dokonywano oszacowań przybliżonych wartości tych kosztów.

Jedną z pierwszych analiz wpływu euro na działalność systemu finansowego sporządził zespół analityczny Banku Austrii w ramach przygotowań tego kraju do zakończenia trzeciego etapu członkostwa w UGW (Hubmer 1997). Raport zwraca uwagę na to, że jednym z efektów unii walutowej jest jeszcze większe ułatwienie transferu kapitału i konwergencja stóp procentowych produktów bankowych. Uwarunkowania te rodzą silną presję konkurencyjną pomiędzy bankami danego kraju, a w wypadku rynku pieniężnego konkurencję międzynarodową. Badania wskazują, że wprowadzenia euro może również nasilić rywalizację o oszczędności gospodarstw domowych pomiędzy bankami a funduszami inwestycyjnymi i prowadzić do jeszcze wyraźniejszego odpływu z banków aktywów finansowych sektora prywatnego. Dane Banku Austrii wskazują, że w okresie od 1980 r. do 1995 r. udział aktywów finansowych sektora prywatnego lokowanych w bankach spadł z 80% do 50%. Zwiększona konkurencja może być niekorzystna dla banków i prowadzić do spadku oprocentowania kredytów i wzrostu oprocentowania depozytów, a tym samym obniżenia dochodowości tego sektora.

Analizując wpływ wprowadzania euro na koszty i dochody banków, Hubmer (1997) wskazuje, że może on być powodem zmiany funkcjonowania systemu bankowego, poniesienia jednorazowych kosztów dostosowawczych i utraty części dochodów walutowych. Oczekiwano, że nastąpi konsolidacja części małych banków o wysokim poziomie kosztów działania, szczególnie banków oszczędnościowych i spółdzielczych banków rolnych. Celem połączeń w sektorze bankowym ma być również zmiana organizacji działania banków komercyjnych polegająca na łączeniu usług bankowości inwestycyjnej i detalicznej. Jako kolejne działania redukujące koszty uznaje się zwiększenie wykorzystania bankowości telefonicznej i elektronicznej.

Humber (1997) ocenia, że proces wprowadzania euro do systemu bankowego Austrii jest złożony pod względem technicznym i organizacyjnym. Przewiduje, że koszty prowadzenia tych prac będą rosły wraz z zakresem oferty banków. Przeszkodą w prawidłowym oszacowaniu takich kosztów jest konieczność dokonania przez wszystkie przedsiębiorstwa modernizacji systemów informatycznych w związku z problemem roku 2000. Autorzy raportu, podsumowując swoją analizę, wskazują, że jednorazowy koszt wprowadzenia euro w systemie bankowym Austrii może wynieść około 8 mld szylingów austriackich (ATS), tj. od 2% do 3% kosztów operacyjnych sektora bankowego. Ponad połowa tych kosztów to koszty sprzętu komputerowego i oprogramowania. Ponadto szacuje się, że banki utracą

około 4 mld ATS różnego rodzaju dochodów. Za obszar największych strat uznano operacje wymiany walut.

Na wzrost konkurencji na rynku bankowym krajów UGW oraz konieczność redukcji kosztów działania i konsolidację banków wskazuje również Hubmer (1999). Ocenia on, że banki z tytułu wprowadzenia euro do obrotu bezgotówkowego i gotówkowego poniosą znaczne jednorazowe koszty dostosowawcze, a także utracą część dochodów z operacji wymiany walut. Wielkość utraconych przez banki dochodów walutowych ocenia się na 6 mld ATS, co stanowi 4% ich dochodów z działalności bankowej<sup>1</sup>. W największym stopniu odnosi się to do banków zaangażowanych w rozliczanie operacji handlowych z krajami strefy euro i bankami zlokalizowanymi w obszarach nadgranicznych, nastawionych na obsługę międzynarodowego ruchu turystycznego.

Dirschmid i in. (2001), analizując pierwsze lata działalności banków po wprowadzeniu euro, uważają, że sektor bankowy wraz z handlem hurtowym i detalicznym ponoszą największe koszty wprowadzenia euro. Do najważniejszych kategorii kosztów, na jakie są narażone banki z tytułu przyjęcia euro zaliczają:

- koszty obsługi kasowej w dwóch walutach (m.in.: dodatkowe urządzenia, dostosowanie oprogramowania do wyliczania reszty w różnych walutach, zabezpieczenie transportów i przechowywania gotówki, błędy kasjerów),
- koszty z tytułu podwójnej prezentacji cen i innych kwot pieniężnych,
- modernizacja systemów informatycznych,
- szkolenie pracowników w związku z wykonywaniem nowych zadań.

Na podstawie badań ankietowych prowadzonych w 2001 r. przez banki centralne krajów Unii Europejskiej autorzy szacują wielkość jednorazowych kosztów sektora bankowego wynikających z wprowadzenia euro na 0,1–0,3% PKB. Z kolei, powołując się na wyniki ankiety, jaką Austriacka Federalna Izba Handlowa przeprowadziła wśród swoich członków, autorzy wskazują, że dodatkowe koszty operacyjne sektora bankowego konieczne do wprowadzenia euro mogą wynieść około 0,3% PKB.

Narodowy Bank Słowacji (2006), oceniając wartość kosztów wprowadzenia euro dla całej gospodarki na około 0,3% PKB, wskazuje, że większość z nich poniosą duże przedsiębiorstwa i banki. Ponadto NBS uważa, że koszty ponoszone w tym czasie przez banki będą wynikać z konieczności wykonania dodatkowych prac dostosowawczych oraz wyeliminowania części dochodów z operacji wymiany walut. Wśród kosztów operacyjnych za największe uznaje modernizację systemów, szkolenie pracowników i dostosowanie urządzeń obrotu gotówkowego. NBS zauważa, że koszty te mogą być obniżone dzięki wykorzystaniu doświadczeń banków centralnych krajów strefy euro. Za kolejną sprzyjającą okoliczność uważa się to, że banki słowackie są jednostkami zależnymi banków mających siedzibę w krajach strefy euro i mogą w tej sytuacji korzystać ze sprawdzonych w przeszłości procedur.

Z kolei analizy prowadzone dla systemu bankowego Wielkiej Brytanii uznają, że koszty ponoszone przez banki brytyjskie uzależnione są od rodzaju oferowanych przez nich produktów (Johnson 1996; Igraham 2000). Ich całkowitą wartość oszacowano na około 0,10% PKB.

Do usług generujących największe koszty przyjęcia euro Johnson (1996) wskazuje:

- rozliczenia płatności handlowych – 13,2% całkowitych kosztów,
- obsługa kart płatniczych – 11,7%,
- obsługa rynku pieniężnego – 10,1%,
- obrót gotówkowy – 8,1%,
- działalność depozytowa – 7,0%,
- obsługa rynku kapitałowego – 6,9%

<sup>1</sup> Na zbliżoną wielkość strat banków z operacji wymiany walut, tj. 1% wyniku działalności bankowej wskazuje McCauley and White (1997).

- działalność kredytowa – 6,8%,
- *bancassurance* – 5,2%.

W jego opinii sektor bankowy jest jednym z niewielu, dla którego wprowadzenie euro w pierwszym okresie będzie oznaczać obniżenie dochodów.

Analizy kosztów ponoszonych przez sektor bankowy w Niemczech oraz we wszystkich krajach Unii Europejskiej w trakcie przyjęcia euro prowadził ośrodek badawczy Deutsche Banku (2001). Na podstawie badań ankietowych i wykorzystując wcześniejsze analizy Deutsche Bank oszacował koszty banków komercyjnych w krajach strefy euro na 0,12–0,14% PKB UGW. Inną metodą DB zastosował do analizy rynku bankowego w Niemczech. Na podstawie ankiety prowadzonej w 1999 r. w czterech największych niemieckich bankach oszacowano, że koszt wprowadzenia euro dla jednego oddziału wynosi około 71 tys. euro. Uwzględniając wartość kosztów średnich oraz liczbę oddziałów bankowych w Niemczech równą 49 tysiącom, wyliczono całkowity koszt wprowadzenia euro w systemie bankowym tego kraju na 3,5 mld euro, tj. 0,17% PKB.

Ponadto na podstawie wcześniejszych opracowań Deutsche Bank wyróżnia najważniejsze kategorie kosztów ponoszonych przez banki w trakcie wprowadzania euro:

- dostosowanie systemów i procedur – 37%,
- obsługa bankomatów – 21%,
- szkolenia i zwiększone zatrudnienie – 21%,
- zabezpieczenie obrotu gotówkowego – 15%,
- prowadzenie kampanii informacyjnej – 6%.

Z kolei Centrum Badań Unii Europejskiej w George Washington University w Waszyngtonie w swym raporcie opracowanym przez Rehmana (2000) prezentuje koszty wprowadzenia euro w podziale na czynności bankowe oraz produkty bankowe. Podział ten jest wynikiem badań ankietowych prowadzonych przez Federację Banków Unii Europejskiej w 1995 r., w których brało udział 100 banków z 14 krajów członkowskich. Podobnie jak w poprzednich badaniach banki spodziewały się ponieść największe koszty na modernizację systemów informatycznych, systemów płatniczych oraz urzędzeń obsługujących operacje gotówkowe.

Jedną z ostatnich analiz kosztów przeprowadził Bank Słowenii (2007). Wyniki badań ankietowych banków komercyjnych w tym kraju wykazały, że na przygotowanie i wprowadzenie euro sektor bankowy musiał przeznaczyć około 44 mln euro, co stanowi około 0,14% PKB tego kraju<sup>2</sup>.

Na zakończenie przeglądu dotychczasowych badań należy podkreślić, że wszystkie uzyskane wyniki bazują na wartościach obarczonych dużym błędem. Konieczność stosowania ogólnych oszacowań wynikała z faktu, że zarówno banki centralne, jak i zrzeszenia banków nie zbierały precyzyjnych danych na temat ponoszonych kosztów w trakcie wprowadzania euro, czy też uzyskiwanych dodatkowo dochodów. Wynikało to przede wszystkim z trudności w zakwalifikowaniu określonych pozycji kosztowych wyłącznie do kosztów przyjęcia euro. Ponadto czynniki charakteryzujące procesy wprowadzania euro zmieniały się w czasie (Waschiczek 1999; EC 2007). Do najważniejszych czynników procesu wprowadzania euro, które w sposób pośredni mogą wpłynąć na zmiany w dochodach banków, można zaliczyć zwiększenie konkurencji i konwergencję stóp procentowych (Cabral i in. 2002). Innym ważnym czynnikiem mogącym wpłynąć na poziom kosztów i dochodów w bankach po przyjęciu euro jest rozwój rynków korporacyjnych papierów dłużnych. Wzrost zainteresowania finansowaniem poprzez papiery dłużne może spowodować obniżenie popytu na kredyt bankowy. Jednak z drugiej strony wzrost liczby emitentów może stać się źródłem nowych przychodów z tytułu opłat za obsługę emisji papierów wartościowych (ECB 1999).

<sup>2</sup> Według Urzędu Statystycznego Słowenii wartość PKB za 2006 r. wyniosła 30,45 mld euro: [www.stat.si](http://www.stat.si).

## 2

## Prawne regulacje i zasady wprowadzania euro

Jednym z najważniejszych osiągnięć Jednolitego Aktu Europejskiego z 17 lutego 1986 r., reformującego struktury Unii Europejskiej, było zobowiązanie krajów członkowskich do utworzenia do końca 1992 r. jednolitego rynku finansowego. Sposób realizacji tego zobowiązania regulowała Druga Dyrektywa Bankowa<sup>3</sup> z 15 grudnia 1989 r., wprowadzająca zasadę jednego paszportu dla instytucji finansowych mających siedzibę w krajach członkowskich. Na potrzeby monitorowania procesu liberalizacji wspólnotowego rynku finansowego w 1994 r. został utworzony we Frankfurcie nad Menem Europejski Instytut Walutowy (EIW). Jego zadaniem było koordynowanie europejskiej polityki monetarnej i przygotowanie regulacji dotyczących wprowadzenia wspólnotowej waluty do systemu finansowego.

Zasadnicze rozstrzygnięcia na temat wspólnej waluty zapadły na sesji Rady Europejskiej w grudniu 1995 r. w Madrycie, gdzie zaakceptowano „euro” jako nazwę jednostki nowej waluty dzielącej się na 100 centów. Ponadto zatwierdzono procedury i kalendarz wymiany walut krajowych oraz ramy prawne dla utworzenia i funkcjonowania Europejskiego Banku Centralnego. W dalszych latach przygotowano szczegółowe przepisy prawne związane bezpośrednio z wprowadzeniem euro w krajach członkowskich. Do najważniejszych z nich zalicza się trzy rozporządzenia Rady Unii Europejskiej:

- Rozporządzenie 1103/97<sup>4</sup> – zawierające zasadę kontynuacji umów oraz instrumentów prawnych, określające reguły ustalania kursu wymiany walut krajowych wobec euro, wyliczania wzajemnego kursu wymiany dwóch walut oraz zasady zaokrąglania kwot powstałych po przeliczeniu na inną walutę,
- Rozporządzenie 974/98<sup>5</sup> – zawierające regulacje dotyczące przejściowego okresu stosowania euro bezgotówkowego i okresu podwójnego obiegu walut, zasady denominacji długów państw członkowskich, instrumentów inwestycyjnych i handlowych oraz regulacje w sprawie trybu zastępowania walut narodowych przez euro, emisji banknotów i monet euro oraz zapobiegania przestępstwom prania pieniędzy,
- Rozporządzenie 2866/98<sup>6</sup> – określające wartości nieodwołalnego kursu wymiany walut państw przyjmujących euro.

Aby usprawnić działania związane z wprowadzaniem nowej waluty do systemu finansowego Komisja Europejska wydawała zalecenia o charakterze fakultatywnym. Spośród wielu rekomendacji trzy zalecenia w największym stopniu odnosiły się do działań prowadzonych przez banki w trakcie wymiany waluty krajowej:

- Zalecenie 98/286/WE<sup>7</sup> w sprawie opłat za wymianę euro sugerowało, aby banki komercyjne nie pobierały opłat za wymianę waluty w okresie podwójnego obiegu oraz za denominację kwot na rachunkach bankowych.

<sup>3</sup> Second Banking Second Council Directive 89/646/EEC of 15 December 1989 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and amending Directive 77/780/EEC (Dz.U. L 386 z 30.12.1989 r.).

<sup>4</sup> Rozporządzenie Rady (WE) nr 1103/97 z dnia 17.06.1997 r. w sprawie określonych zasad wprowadzania euro z późniejszymi zmianami (Dz.U. L 162 z 19.06.1997 r.).

<sup>5</sup> Rozporządzenie Rady (WE) nr 974/98 z dnia 03.05.1998 r. w sprawie wprowadzania euro z późniejszymi zmianami (Dz.U. L 139 z 11.05.1998 r.).

<sup>6</sup> Rozporządzenie Rady (WE) nr 2866/98 z dnia 31.12.1998 r. w sprawie kursów wymiany między euro i walutami państw członkowskich wprowadzających euro z późniejszymi zmianami (Dz.U. L 359 z 31.12.1998 r.).

<sup>7</sup> Zalecenie Komisji Europejskiej nr 98/286/WE z dnia 23 kwietnia 1998 r. w sprawie opłat bankowych za konwersję na euro (Dz.U. L 130 z 01.05.1998 r.).

- Zalecenie 98/287/WE<sup>8</sup> w sprawie podwójnego podawania cen rekomendowało długość okresu obowiązywania oraz sposoby podawania cen i innych kwot pieniężnych w walucie krajowej i w euro.
- Zalecenie 2008/78/WE<sup>9</sup> dotyczące środków ułatwiających przyjęcie euro rekomendowało zasady prowadzenia kampanii informacyjnej na temat rozpoznawania banknotów i monet euro, szkolenia kasjerów, zaopatrywania w gotówkę i jej przechowywania w bankach i placówkach bankowych, dostosowania bankomatów i terminali płatniczych oraz zmiany zasad rachunkowości niezbędne do przeprowadzenia ze względu na euro.

Przed przystąpieniem do trzeciego etapu Unii Gospodarczej i Walutowej państwa członkowskie musiały wykazać, że ich sytuacja ekonomiczna jest dostatecznie stabilna, a krajowe przepisy definiujące status banku centralnego są dostosowane do wymogów określonych kryteriami konwergencji. Podstawą prawną w tym względzie był art. 121 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, określający następujące kryteria:

- kryterium stabilności kursu walutowego – przewidujące, że przez okres co najmniej 2 lat wahania kursu waluty krajowej wobec euro nie mogą przekroczyć  $\pm 15\%$ ,
- kryterium inflacji – przewidujące, że średnia 12-miesięczna rocznych stóp inflacji w danym kraju nie może przekraczać o więcej niż 1,5 pkt proc. średniej 12-miesięcznej rocznych stóp inflacji z trzech krajów członkowskich o najbardziej stabilnych cenach,
- kryterium stopy procentowej – wskazujące, że w okresie jednego roku poprzedzającego moment dokonania oceny, średnia długoterminowa stopa procentowa nie może być wyższa niż 2 pkt proc. od średniej z analogicznych stóp w trzech krajach członkowskich o najbardziej stabilnych cenach,
- kryterium fiskalne – stanowiące, że faktyczny i planowany deficyt sektora publicznego nie może przekraczać 3% PKB, a całkowity dług publiczny nie może przekraczać 60% PKB,
- kryterium zgodności legislacyjnej – przewidujące, że bank centralny jest instytucjonalnie, finansowo i personalnie niezależny oraz legislacja kraju członkowskiego jest zgodna z Traktatem z Maastricht i statutem Europejskiego Systemu Banków Centralnych (Olszak i Poprzycki, 2008).

Zgodnie z przyjętym w Madrycie harmonogramem 1 stycznia 1999 r. euro stało się oficjalną walutą w 11 krajach członkowskich. Po spełnieniu warunków konwergencji w 2001 r. do UGW dołączyła również Grecja. W okresie przejściowym, tj. do końca 2001 r. euro funkcjonowało wyłącznie w obrocie bezgotówkowym obok dotychczasowej waluty krajowej. W tym czasie istniała dowolność w wyborze waluty rozliczania transakcji handlowych, tzw. zasada „brak zakazu, brak nakazu”. Jednak celem okresu przejściowego było całkowite dostosowanie systemów informatycznych do funkcjonowania wyłącznie w jednej walucie euro, w tym denominacja wszystkich rachunków bankowych na euro pod koniec 2001 r.

Drugim zasadniczym celem okresu przejściowego była produkcja i dystrybucja nowych banknotów i monet. Prace te nadzorował Europejski Bank Centralny. W połowie 2001 r. nowo wyprodukowana waluta została przekazana do krajowych banków centralnych. Z kolei od 1 września 2001 r. rozpoczęto zaopatrywanie w nową walutę banków komercyjnych, a następnie przedsiębiorstw i gospodarstw domowych, określane jako zaopatrzenie pierwotne i zaopatrzenie wtórne. Całokształt zagadnień związanych z produkcją i dystrybucją gotówki regulowały akty prawne Komisji Europejskiej i Europejskiego Banku Centralnego. Najważniejsze z nich to:

<sup>8</sup> Zalecenie Komisji Europejskiej nr 98/287/WE z dnia 23 kwietnia 1998 r. w sprawie podwójnego oznaczania cen i kwot: w walutach krajowych oraz w euro i podawania kursu wymiany (Dz.U. L 130 z 01.05.1998 r.).

<sup>9</sup> Zalecenie Komisji Europejskiej nr 2008/78/WE z dnia 10 stycznia 2008 r. dotyczące środków ułatwiających przyszłe przejście na euro (Dz.U. L 23 z 26.01.2008 r.).

- Rozporządzenie 975/98<sup>10</sup> ustalające wartości nominalne i specyfikacje techniczne monet euro przeznaczonych do obiegu gotówkowego,
- Decyzja Europejskiego Banku Centralnego 2001/15/EBC<sup>11</sup> wyznaczająca zasady emisji banknotów euro,
- Rozporządzenie 1338/2001<sup>12</sup> określające niezbędne działania dla ochrony banknotów i monet euro przed ich fałszowaniem oraz ustanawiające pewne środki dotyczące zbierania i gromadzenia danych związanych z fałszywymi banknotami i monetami oraz dostępem do tych danych,
- Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego 2006/10<sup>13</sup> wyznaczające zasady oraz dzienne i wartościowe limity transakcji wymiany banknotów w bankach,
- Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego 2006/9<sup>14</sup> określające sposoby zaopatrzenia wstępnego banków oraz wtórnego firm i gospodarstw domowych, zasady zabezpieczania finansowego pobranej waluty oraz transportu i przechowywania gotówki.

Pełne przyjęcie euro nastąpiło 1 stycznia 2002 r. w 12 krajach członkowskich. Od tego dnia wszystkie rachunki bankowe prowadzono wyłącznie w euro, a nowe banknoty i monety skierowano do obiegu gotówkowego. W okresie do 28 lutego 2002 r., tj. w okresie podwójnego obiegu, w obrocie gotówkowym funkcjonowały dwie waluty: euro i waluta krajowa. W tym czasie banki komercyjne wycofywały dotychczas używane banknoty i monety. Począwszy od 1 marca 2002 r. w krajach strefy euro umożliwiono również wymianę na euro pozostałych jeszcze monet i banknotów krajowych. Okres ten najczęściej ustalano na kilka lat w stosunku do monet oraz na dziesięć lat, a nawet bezterminowo, w odniesieniu do banknotów (ECB 2002).

Już od momentu rozszerzenia Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. większość nowych krajów członkowskich rozpoczęła przygotowania do wprowadzenia euro do ich systemów finansowych. Pierwszym z państw była Słowenia, która po wypełnieniu w 2006 r. kryteriów konwergencji od 2007 r. dołączyła do unii monetarnej<sup>15</sup>. W kolejnym roku członkami strefy euro stały się: Cypr i Malta<sup>16</sup>. Czwartym krajem z grupy dziesięciu nowych krajów członkowskich jest Słowacja, która wprowadziła euro 1 stycznia 2009 r.<sup>17</sup> W odróżnieniu od pierwszej grupy państw unii monetarnej sposób wprowadzania wspólnej waluty w tych krajach został nieznacznie zmodyfikowany. Na podstawie znowelizowanego rozporządzenia (WE) nr 2169/2005 z 21 grudnia 2005 r. euro mogło być wprowadzane jednocześnie do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego<sup>18</sup>.

Zmodyfikowane rozporządzenie dawało nowym krajom członkowskim większą swobodę w ustalaniu metod przyjmowania euro. Tym samym kolejne kraje mogą zastosować trzy scenariusze (Schafer 2006):

1. Scenariusz z okresem przejściowym (scenariusz madrycki), w którym euro w pierwszym etapie funkcjonuje wyłącznie w formie bezgotówkowej jako zapis księgowy (maksymalnie 3 lata), a następnie jest wprowadzane do obiegu gotówkowego w trakcie okresu podwójnego obiegu, trwającego nie dłużej niż 6 miesięcy,

<sup>10</sup> Rozporządzenie Rady (WE) nr 975/98 z dnia 03.05.1998 r. w sprawie nominalów i parametrów technicznych monet euro przeznaczonych do obiegu (Dz.U. L 139 z 11.05.1998 r.).

<sup>11</sup> Decyzja Europejskiego Banku Centralnego nr 2001/15/EBC z 6 grudnia 2001 r. w sprawie emisji banknotów euro (Dz.U. L 337 z 20.12.2001 r.).

<sup>12</sup> Decyzja Rozporządzenie Rady (WE) nr 1338/2001 z dnia 28 czerwca 2001 r. ustanawiające środki niezbędne dla ochrony euro przed fałszowaniem z późniejszymi zmianami (Dz.U. C nr 27 z 31.01.2008 r.).

<sup>13</sup> Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego nr EBC/2006/10 z 24 lipca 2006 r. w sprawie wymiany banknotów następującej po ustaleniu kursu wymiany walut w związku z wprowadzeniem waluty euro (Dz.U. L 215 z 05.08.2006 r.).

<sup>14</sup> Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego nr EBC/2006/9 z dnia 14 lipca 2006 r. w sprawie niektórych przygotowań do wymiany pieniądza gotówkowego (Dz.U. L 207 z 28.07.2006 r.).

<sup>15</sup> EBC 2006.

<sup>16</sup> EBC 2007.

<sup>17</sup> EBC 2008.

<sup>18</sup> Rozporządzenie Rady (WE) nr 2169/2005 z dnia 21 grudnia 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 974/98 w sprawie wprowadzania euro (Dz.U. L 346 z 29.12.2005 r.).

2. Scenariusz *Big bang* zakładający jednoczesne przyjęcie euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego z zastosowaniem okresu podwójnego obiegu, trwającego nie dłużej niż 6 miesięcy,
3. Scenariusz *Big bang* z opcją *phasing out* zakłada dodatkowo, w stosunku do scenariusza *Big bang*, możliwość stosowania odniesień do waluty krajowej w niektórych dokumentach prawnych i instrumentach finansowych (maksymalnie 1 rok po dacie wprowadzenia euro).

Wykorzystując ułatwienia, jakie dawało znowelizowane rozporządzenie, ostatnie cztery kraje strefy euro wprowadzały wspólną walutę według scenariusza *Big bang*. Jednym z podstawowych czynników umożliwiających jego zastosowanie był brak konieczności produkcji tak dużej ilości banknotów i monet euro, jak miało to miejsce w trakcie pierwszej wymiany walut. Ponadto mniejsza skala wymiany walut w tych krajach umożliwiła znaczne skrócenie okresu podwójnego obiegu do 14 i 16 dni, odpowiednio, w Słowenii i Słowacji oraz jednego miesiąca na Cyprze i Malcie. Dla umożliwienia wszystkim osobom wymiany słoweńskich tolarów, maltańskich lirów i cypryjskich funtów banki centralne tych krajów ustaliły okresy wymiany w wymiarze: jeden rok w stosunku do monet oraz dziesięć lat dla banknotów. Natomiast w przypadku słowackich koron monety można wymieniać przez 5 kolejnych lat po wprowadzeniu euro, a banknoty bezterminowo.

# 3

## Działania banków generujące dodatkowe koszty operacyjne w trakcie wprowadzania euro

Analizując działania, jakie banki prowadzą w trakcie wprowadzania wspólnej waluty, należy wyróżnić dwie kategorie generujące największe koszty dostosowawcze:

- 1) operacje obrotu gotówkowego,
- 2) operacje obrotu bezgotówkowego.

### 3.1. Wprowadzenie euro do obrotu gotówkowego

Aby zapewnić sprawne zaopatrzenie banków, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w gotówkę, trzeba przede wszystkim przebroić sprzęt liczący i sortujący banknoty i monety, a także zapewnić transport i przechowywanie nowej waluty oraz wycofać z obiegu dotychczasową krajową walutę. Istotnym czynnikiem kosztowym jest również konieczność okresowego zwiększenia obsady kasjerów oraz wydłużenia ich czasu pracy.

Dotychczasowe doświadczenia krajów strefy euro wskazują, że największe koszty przyjęcia euro powstawały w okresie kilku ostatnich miesięcy roku bezpośrednio przed datą wymiany pieniądza gotówkowego. W przypadku pierwszych 12 krajów strefy euro proces wprowadzania nowych banknotów i monet do systemu bankowego rozpoczął się 1 września 2001 r. W kolejnych miesiącach banki komercyjne transportowały z banków centralnych nową walutę, a następnie zabezpieczały ją we własnych placówkach do momentu wprowadzenia jej do obiegu w styczniu 2002 r.

Banki centralne tylko w ograniczonym stopniu refinansowały koszty prowadzenia tych czynności. Działały zgodnie ze stanowiskiem ministrów finansów Unii Europejskiej z 16 października 2000 r. wskazującym, że długoterminowe korzyści, jakie każdy podmiot gospodarczy uzyska z wprowadzenia euro są znacznie większe od jednorazowych kosztów ponoszonych w momencie wymiany walut. Kierując się tymi przesłankami, Europejski Bank Centralny uznał, że wszelkie tego typu koszty powinny być pokrywane bezpośrednio przez zainteresowane banki, choć sprawę refundacji pozostawiono do indywidualnej decyzji każdego kraju (EBC 2002).

Banki centralne krajów członkowskich w zróżnicowany sposób podchodziły do tego problemu. Wiele z nich uznało, że koszty zabezpieczenia przed rabunkiem oraz ubezpieczenia transportu tak znacznych wartości mogą okazać się dla banków komercyjnych zbyt dużym obciążeniem. Aby zachować odpowiedni poziom dochodowości sektora bankowego, a także aby usprawnić proces zaopatrzenia gotówkowego, banki centralne wprowadziły częściową refundację tej kategorii kosztów. Odnosiło się to szczególnie do monet, których zaopatrzenie wymagało wielokrotnych transportów, a przechowywanie dużych przestrzeni skarbcowych. Charakterystyczny system premiowania banków komercyjnych przyjął niemiecki Bundesbank, który uzależnił wysokość refundacji od długości okresu przechowywania nowej waluty (zob. tabela 1).

Niektóre banki centralne, m.in. w Belgii i Holandii, refundowały również część kosztów transportu i przechowywania wycofywanej krajowej waluty. W tym też wypadku najbardziej premiowano sortowanie, przechowywanie i transport monet (zob. tabela 1). Ogółem, w okresie stycznia i lutego 2002 r. do banków komercyjnych skierowano około 7,5 mld sztuk banknotów euro o wartości 248,9 mld euro oraz około 35,8 mld sztuk monet

o wartości 11,5 mld euro. W tym samym czasie banki komercyjne, według stanu na koniec 2001 r., miały do zebrania i wycofania z obiegu około 116 mld sztuk monet walut krajowych o łącznej wartości 16,3 mld euro (ECB 2002).

**Tabela 1. Opłaty banków centralnych dla banków komercyjnych za transport i przechowywanie wprowadzanych oraz wycofywanych banknotów i monet**

| Kraj       | Wielkość opłat                                                                                                                                                                                                                                                           |
|------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Niemcy     | <ul style="list-style-type: none"> <li>• 3,6% wartości banknotów euro przekazanych we wrześniu 2001 r.</li> <li>• 2,4% wartości banknotów euro przekazanych w październiku 2001 r.</li> <li>• 1,2% wartości banknotów euro przekazanych w listopadzie 2001 r.</li> </ul> |
| Belgia     | <ul style="list-style-type: none"> <li>• 0,01 euro za przekazany 1 banknot euro</li> <li>• 0,50 euro za przekazany 1 worek monet euro</li> <li>• Zwrot kosztów sortowania i transportu wycofywanych monet waluty belgijskiej</li> </ul>                                  |
| Holandia   | <ul style="list-style-type: none"> <li>• 6% wartości wycofywanych monet waluty holenderskiej</li> <li>• Zwrot kosztów transportu wycofywanych monet waluty holenderskiej</li> </ul>                                                                                      |
| Irlandia   | <ul style="list-style-type: none"> <li>• 0,1% wartości wycofywanych banknotów waluty irlandzkiej</li> <li>• 4,44 euro za 1 worek wycofywanych monet waluty irlandzkiej</li> </ul>                                                                                        |
| Portugalia | <ul style="list-style-type: none"> <li>• 0,035 euro za przekazany 1 banknot euro</li> </ul>                                                                                                                                                                              |
| Hiszpania  | <ul style="list-style-type: none"> <li>• 2,444 euro za 1 tys. szt. przekazywanych monet</li> <li>• 7,322 euro za 1 tys. szt. przekazywanych banknotów euro</li> </ul>                                                                                                    |

Źródło: ECB 2002, s. 17–18.

Kolejnym działaniem generującym jednorazowe koszty wymiany waluty jest modernizacja urządzeń obsługujących obrót gotówkowy. Przekazane przez banki centralne banknoty i monety euro wprowadzano do obiegu przede wszystkim poprzez bankomaty i kasy bankowe. Częściowo nową walutę rozprowadzano poprzez placówki pocztowe i handlowe, a do gospodarstw domowych w formie pakietów, tzw. *starter kits*. Zawierały one zestaw monet o najczęściej używanych w danym kraju nominałach i miały umożliwić opłatę podstawowych zakupów w pierwszych dniach po wymianie waluty. Przy doborze wprowadzanych do obiegu nominałów banknotów euro w początkowym okresie brano pod uwagę dwa główne czynniki:

- 1) poziom cen na danym rynku po ich denominacji w euro i związana z tym częstość stosowania niektórych nominałów,
- 2) zbieżność wymiarów zewnętrznych z wymiarami dotychczasowych banknotów.

Z punktu widzenia kosztowego bardziej istotnym był drugi czynnik, gdyż determinował on kolejność i skalę złożoności prac związanych z przeobrażaniem urządzeń obrotu gotówkowego. Dla usprawnienia tego procesu w większości krajów w początkowym etapie wprowadzano do obiegu wyłącznie dwa lub trzy banknoty euro o wymiarach najbardziej zbliżonych do banknotów wycofywanej waluty krajowej (zob. tabela 2). Uznano, że takie rozwiązanie ułatwi bankom stopniową adaptację urządzeń liczących i sortujących w kasach i w bankomatach oraz umożliwi płynne dostosowanie ich do obsługi pozostałych nominałów nowej waluty.

**Tabela 2. Podstawowe nominały banknotów euro skierowanych do obiegu na początku 2002 r.**

| Kraj      | Nominały euro | Kraj       | Nominały euro |
|-----------|---------------|------------|---------------|
| Austria   | 10, 100       | Holandia   | 5, 10, 20, 50 |
| Belgia    | 5, 20, 50     | Irlandia   | 5, 10, 20     |
| Finlandia | 20, 50        | Luksemburg | 20, 50, 100   |
| Francja   | 10, 20, 50    | Niemcy     | 5, 10, 20, 50 |
| Grecja    | 5, 10, 20, 50 | Portugalia | 5, 10, 20, 50 |
| Hiszpania | 10, 20, 50    | Włochy     | 10, 20, 50    |

Źródło: Gruber and Ritzberger-Grunwald 2005, s. 68.

Kolejna pozycja kosztowa dla banków wynikała z konieczności złożenia przez nie prawnego zabezpieczenia banknotów i monet euro pobranych z banku centralnego w ramach zaopatrzenia pierwotnego. Zgodnie z wytycznymi Europejskiego Banku Centralnego w sprawie zasad wymiany walut, banknoty i monety euro pozostawały własnością banku centralnego, a banki pobierając je księgowały je na kontach pozabilansowych. Zobowiązywały się jednocześnie do ich zabezpieczenia i niewprowadzania do obiegu przed 1 stycznia 2002 r. Wielkość składanego przez banki zabezpieczenia finansowego odpowiadała wartości przekazanej im waluty<sup>19</sup>.

Ze względu na odmienną specyfiką każdego kraju, sposób realizacji tego zalecenia EBC pozostawił do indywidualnej decyzji banków centralnych. Krajem, który wykorzystał ten przepis do przyspieszenia procesu wymiany walut była Austria (Gruber i in. 2005). Bank Austrii, wydając banknoty i monety euro, zobowiązywał banki komercyjne do składania zabezpieczenia prawnego na okres nie tylko do końca 2001 r., ale aż do momentu zwrotu równowartości wycofywanej waluty krajowej do banku centralnego. Chciał w ten sposób osiągnąć jak największe skrócenie okresu wycofywania waluty krajowej i jednocześnie obniżenie całkowitych kosztów tej operacji. Wydłużony okres utrzymywania zabezpieczenia oznaczał bowiem dla banków konieczność zamrożenia dużych kwot w mniej dochodowych papierach wartościowych (najczęściej w skarbowych papierach dłużnych) i zmniejszenie ogólnej wartości przychodów z działalności bankowej. W ich interesie było zatem jak najsprawniejsze przeprowadzenie procesu wymiany walut. W przypadku Austrii osiągnięto znaczne skrócenie okresu wprowadzenia euro. Statystyki Banku Austrii i EBC wskazują, że po dwóch tygodniach około 90% transakcji gotówkowych w tym kraju przeprowadzano wyłącznie w euro. W tym samym czasie nasycenie obiegu gotówkowego walutą euro dla całego obszaru unii monetarnej wynosiło około 55% (zob. tabela 3).

**Tabela 3. Udział banknotów euro w całkowitej sumie banknotów w trakcie wymiany walut w 2002 r.**

| Data       | Banknoty euro<br>(mln euro) | Banknoty waluty<br>krajowej (mln euro) | Banknoty w obiegu<br>– ogółem (mln euro) | Udział banknotów<br>euro w obiegu (%) |
|------------|-----------------------------|----------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------------------|
| 31-12-2001 | 0                           | 270.018                                | 270.018                                  | 0                                     |
| 01-01-2002 | 132.972                     | 270.018                                | 402.990                                  | 33,0%                                 |
| 08-01-2002 | 175.743                     | 210.105                                | 385.848                                  | 45,5%                                 |
| 15-01-2002 | 199.348                     | 163.145                                | 362.495                                  | 55,0%                                 |
| 22-01-2002 | 209.992                     | 126.993                                | 336.985                                  | 62,3%                                 |
| 29-01-2002 | 217.312                     | 100.376                                | 317.688                                  | 68,4%                                 |
| 01-02-2002 | 224.166                     | 88.757                                 | 312.922                                  | 71,6%                                 |
| 08-02-2002 | 233.761                     | 71.673                                 | 305.434                                  | 76,5%                                 |
| 15-02-2002 | 238.693                     | 57.668                                 | 296.361                                  | 80,5%                                 |
| 22-02-2002 | 241.383                     | 46.344                                 | 287.727                                  | 83,9%                                 |
| 28-02-2002 | 246.513                     | 38.618                                 | 285.131                                  | 86,5%                                 |

Źródło: ECB 2002, s. 100.

Przy ustalaniu harmonogramu wprowadzania euro do obiegu gotówkowego kraje członkowskie w zróżnicowany sposób podchodziły do długości okresu podwójnego obiegu obu walut. W zdecydowanej większości wykorzystywano jego maksymalny dwumiesięczny wymiar. Jednak kilka państw wyraźnie skróciło ten okres. W Holandii trwał on do 27 stycznia, a w Irlandii do 9 lutego 2002 r. Z kolei Niemcy całkowicie zrezygnowały z jego zastosowania i na ich terenie euro stało się wyłącznym prawnym środkiem płatniczym już od 1 stycznia 2002 r. (NBP 2001). Skrócenie okresu podwójnego obiegu ma wpływ na

<sup>19</sup> Guideline of the European Central Bank of 10 January 2001 adopting certain provisions on the 2002 cash changeover, (ECB/2001/1).

całkowite koszty wprowadzenia euro do obiegu gotówkowego. Stosowanie dwóch walut wydłuża czas operacji płatniczych i zwiększa prawdopodobieństwo błędów kasjerskich. Zgodnie z badaniami ankietowymi przeprowadzonymi przez Komisję Europejską wśród dużych sieci sprzedaży detalicznej, stosowanie w kasach dwóch walut powoduje wydłużenie czasu obsługi klientów o 25–100% (EC 2008).

Okresy podwójnego obiegu w przypadku ostatnich czterech krajów strefy euro były znacznie krótsze i wynosiły od 14 do 31 dni. Oprócz argumentów kosztowych banki centralne brały w tym przypadku pod uwagę częściowe nasycenie rynku walutą euro jeszcze przed dniem wprowadzenia jej do obiegu. W przeciwieństwie do pierwszych dwunastu krajów unii monetarnej, euro jest powszechnie stosowane w rozliczeniach krajowych i międzynarodowych we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Duża część mieszkańców krajów kandydujących do strefy euro uzyskuje w tej walucie swoje dochody. W przypadku Słowenii w momencie przyjęcia euro około 40% mieszkańców miało już taką ilość banknotów, która wystarczała na pokrycie codziennych płatności (Ciszak i in. 2008).

Oceniając całkowitą liczbę wycofywanych krajowych banknotów i monet, należy zwrócić uwagę na regułę pozostawiania przez ludność pewnej ich części. Wiele osób zatrzymuje je dla celów numizmatycznych lub na pamiątkę, a także z powodu ich bardzo małej wartości w stosunku do euro. W Austrii podczas wymiany waluty około 5% monet i banknotów austriackich szylingów nigdy nie zostało zwróconych do kas bankowych. Z kolei w Irlandii do połowy 2002 r. nie wycofano około 40% banknotów pięciofuntowych i około 25% dziesięciofuntowych (Kelly 2003; Bie 2002).

Proces wprowadzania waluty euro był na wielu obszarach zbieżny z procesem denominacji złotego przeprowadzonym w Polsce w latach 1995–1996<sup>20</sup>. W trakcie przygotowań do wymiany pieniądza, nowe banknoty i monety zostały w czwartym kwartale 1994 r. przetransportowane do ponad 60 placówek Narodowego Banku Polskiego i 18 dużych banków komercyjnych. Podobnie jak w przypadku banknotów euro, w pierwszych miesiącach do obiegu wprowadzono wszystkie nominały monet i tylko trzy nominały banknotów: 10 zł, 20 zł i 50 zł<sup>21</sup>. O wyborze takiego zestawu banknotów i monet zdecydowało ich najczęstsze stosowanie w codziennych płatnościach. Pozostałe dwa nominały banknotów: 100 zł i 200 zł wprowadzono do obiegu dopiero 1 czerwca 1995 r.<sup>22</sup>

Tempo wymiany nowej waluty było znacznie niższe niż w przypadku wprowadzania euro. Po pierwszym roku nasycenie obrotu gotówkowego nowymi banknotami wynosiło 53,3%, a nowymi monetami 57,6% (NBP 1996). Tak niskie tempo tego procesu wynikało z dwóch przyczyn. Bank centralny w 1994 r. nie miał do dyspozycji wystarczającej liczby banknotów, a ich produkcję kontynuowano w trakcie denominacji. Ponadto proces wymiany pieniądza zaplanowano na dwa lata, co uzasadniało stopniowe wycofywanie starej waluty. W rezultacie w ostatnim dniu denominacji, tj. na koniec 1996 r. w obiegu gotówkowym funkcjonowało 96,6% nowych banknotów i 92,4% nowych monet (NBP 1997). Posiadacze starej waluty zachowali prawo jej wymiany w placówkach banku centralnego do końca 2010 r. Bank centralny nie prowadził szczegółowej analizy kosztów operacyjnych, jakie sektor bankowy ponosił w trakcie tej operacji. Jednak wiele doświadczeń zebranych w podsumowującym opracowaniu Narodowego Banku Polskiego może być wykorzystanych w procesie przygotowywania i przeprowadzania wymiany nowej waluty euro (Marski i in. 1998; NBP 1994).

### 3.2. Wprowadzenie euro do obiegu bezgotówkowego

Przygotowanie systemów rozliczania płatności, obsługi produktów bankowych oraz rejestru operacji finansowych do funkcjonowania w wersji dwuwalutowej jest w bankach

<sup>20</sup> Denominacja została przeprowadzona na mocy ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o denominacji złotego (Dz.U. nr 84, poz. 386).

<sup>21</sup> Zarządzenie prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 29 listopada 1994 r. (MP nr 64, poz. 575).

<sup>22</sup> Zarządzenie prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 12 maja 1995 r. (MP nr 25, poz. 306).

źródłem istotnych kosztów operacyjnych. Wielkość tych kosztów wzrasta również wraz ze stopniem złożoności oferowanych produktów bankowych oraz wielkością sieci placówek (Hubmer 1997).

Aby systemy informatyczne mogły płynnie funkcjonować w trakcie wprowadzania euro, koniecznym było przeprowadzenie następujących działań:

- modernizacji systemów rozliczeń handlowych i przy użyciu kart płatniczych,
- konwersji rachunków depozytowych, kredytowych i inwestycyjnych klientów oraz gwarancji i pozycji pozabilansowych,
- przeszacowania papierów wartościowych,
- modernizacji bankowości elektronicznej,
- generowania dwuwalutowych wyciągów bankowych,
- modernizacji systemu rachunkowości i rozliczeń wewnętrznych.

Oprócz stopnia złożoności usług bankowych, na wielkość kosztów wprowadzania euro do obiegu bezgotówkowego ma również wpływ długość okresów, w których banki są zobowiązane do stosowania dwóch walut. Największe komplikacje i koszty operacyjne wiążą się z koniecznością dostosowania systemów do wymogów okresu przejściowego, który charakteryzuje się możliwością prowadzenia rozliczeń finansowych i rachunków bankowych zarówno w euro, jak i w walucie krajowej. Zasada „brak zakazu, brak nakazu”, z jednej strony umożliwia płynne przejście przedsiębiorstwom z rozliczeń w walucie krajowej na walutę unijną, jednak z drugiej wprowadza duże komplikacje w funkcjonowaniu systemów informatycznych obsługujących dwuwalutowe transakcje. Salomon Brothers (1996) szacuje, że prowadzenie rozliczeń w dwóch walutach w okresie przejściowym generuje dodatkowe koszty operacyjne o wartości od 1% do 1,5% dochodów z działalności bankowej.

Kolejnym czynnikiem kosztotwórczym jest wymóg podwójnego prezentowania cen i wszelkich kwot pieniężnych. Obowiązuje on w okresie od ustalenia nieodwołalnego kursu wymiany waluty krajowej wobec euro do dwunastu miesięcy po dacie wprowadzenia euro<sup>23</sup>. W tym czasie banki są zobowiązane do przeprowadzenia konwersji rachunków bankowych oraz znajdujących się na nich kwot przed datą wymiany pieniądza gotówkowego oraz powiadomienia klientów o wartości poszczególnych stanów wyrażonych w euro. Ponadto system informatyczny musi generować wyciągi w obu walutach przez cały okres podwójnej prezentacji cen.

Z kolei okres podwójnego obiegu walut jest przeznaczony do wprowadzenia waluty euro i jednoczesnego wycofania waluty krajowej. Klienci mogą dokonywać płatności w kasach przy użyciu obu walut. Rejestracja takich operacji wymaga zastosowania dodatkowych opcji w systemie obsługującym operacje kasowe, co zwiększa koszt wytworzenia i utrzymania tego systemu. Doświadczenia wymiany walut w krajach strefy euro wskazują, że okres ten może być znacznie skrócony, dając pewne oszczędności. W przypadku Austrii po 2 tygodniach około 90% transakcji gotówkowych przeprowadzano wyłącznie w euro. W Słowenii taki poziom nasycenia banknotami euro nastąpił już po 3 dniach. Dla długości okresu wymiany waluty duże znaczenie ma skala wykorzystania kart płatniczych i rachunków internetowych w przeprowadzaniu transakcji płatniczych. Zmniejszenie wielkości obrotu gotówkowego w systemie finansowym i skrócenie okresu podwójnego obiegu może nie tylko zredukować koszty systemów informatycznych, ale również zmniejszyć liczbę urzędzeń sortujących i liczących gotówkę, transportów z zasilaną i wycofywaną walutą oraz zmniejszyć koszty pracy służb kasowo-skarbcowych. W przypadku pierwszych krajów strefy euro, w celu obniżenia tego rodzaju kosztów, banki centralne samodzielnie, jak i poprzez banki komercyjne prowadziły kampanię promującą stosowanie bezgotówkowych form płatności (Gruber i in. 2005).

<sup>23</sup> Zalecenie Komisji Europejskiej nr 2008/78/WE z dnia 10 stycznia 2008 r. dotyczące środków ułatwiających przyszłe przejście na euro (Dz.U. L 23 z 26.01.2008 r.).

## 4

## Przyjęcie euro a dochody banków z operacji wymiany walut

Jedną z największych strat, jakie banki doświadczyły bezpośrednio po przyjęciu euro, okazała się utrata części dochodów z operacji wymiany walut oraz instrumentów pochodnych zabezpieczających ryzyko walutowe. Z działalności bankowej wyeliminowano operacje wymiany: euro – waluta krajowa, a także operacje zabezpieczenia przed ryzykiem zmian kursu wymiany tych par walut. Z sytuacji tej skorzystały przedsiębiorstwa i osoby prywatne oszczędzające na kosztach transakcyjnych. Jednak banki uznają te straty za jeden z największych negatywnych rezultatów wprowadzenia euro (EBC 1999). Wysoka koncentracja rynku wymiany walut, jaka ma miejsce w większości krajów strefy euro powoduje, że efekt ten zazwyczaj ogranicza się do wąskiej grupy banków uczestniczących w rozliczeniach transakcji międzynarodowych. Dlatego też dla tych banków przyjęcie euro jest czynnikiem mogącym w istotny sposób wpłynąć na poziom dochodowości.

Analiza wpływu wprowadzenia euro na działalność banków austriackich wskazuje, że oprócz poniesienia dodatkowych kosztów operacyjnych, największe straty wynikały z wyeliminowania dużej części operacji walutowych (Hubmer 1997 i 1999). Wraz z wycofaniem austriackiego szylinga i walut innych krajów strefy euro, zniknął rynek ich wzajemnej wymiany, a także rynek instrumentów pochodnych bazujących na tych parach walut.

Bank Austrii oszacował te straty na 6 mld szylingów austriackich (tj. około 440 mln euro), co odpowiada 4% wyniku działalności bankowej sektora bankowego. Tak duże straty wynikały ze struktury transakcji walutowych skoncentrowanej na walutach krajów, które w 1999 r. weszły do strefy euro. W 1998 r. w bankach austriackich na pary tych walut przypadało około 70% transakcji rynku kasowego oraz 20% transakcji rynku walutowych instrumentów pochodnych. Banki silnie zaangażowane w tym segmencie rynku odczuły utratę przychodów z operacji wymiany walut o wiele bardziej, niż te, które prowadziły transakcje wymiany austriackiego szylinga z walutami krajów spoza strefy euro. Innym czynnikiem sprzyjającym utracie części dochodów z pozycji wymiany była lokalizacja małych banków austriackich wzdłuż granicy państwowej z krajami strefy euro. W przeszłości banki te uzyskiwały znaczne dochody z obsługi walutowej zagranicznych turystów. Wejście Austrii do unii monetarnej oznaczało dla nich całkowitą utratę dużej części ich dochodów (Hubmer 1999).

Konsolidacja w sektorze bankowym i dążenie do wykorzystania efektu skali są kolejnymi czynnikami, które w sytuacji zawężenia rynku walutowego mogą stać się źródłem strat w mniejszych instytucjach bankowych. Dla dużych wielonarodowych korporacji wszystkie kraje unii monetarnej są często traktowane jako jeden obszar gospodarczy. Z tego też względu po wejściu do strefy euro może nastąpić sytuacja, w której część amerykańskich i azjatyckich przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w kilku krajach Unii Europejskiej będzie się starała konsolidować całość obsługi bankowej w ramach jednego rachunku. Takie działanie korporacji może podnieść presję konkurencyjną nie tylko na rynku operacji walutowych, ale i w pozostałych segmentach rynku bankowego (zarządzanie aktywami i pasywami, obsługa emisji papierów dłużnych i inne), wprowadzając dodatkowe ryzyko obniżenia dochodowości małych i średnich banków (EBC 1999).

## 5

## Oszacowanie zmian kosztów działania i dochodów z operacji wymiany walut sektora bankowego po wprowadzeniu euro

Wielkości dodatkowych kosztów operacyjnych oraz utraconych dochodów z operacji wymiany walut w polskim systemie bankowym obliczono jako zagregowane kwoty obejmujące całkowity proces wprowadzenia euro. Taka metodyka jest zgodna z metodyką oszacowywania tych kosztów stosowaną we wszystkich dotychczasowych badaniach. Prezentowane w przeglądzie literatury wielkości dotychczasowych oszacowań firm konsultingowych i banków centralnych zostały uzyskane na podstawie badań ankietowych prowadzonych wśród banków komercyjnych, częściowo uzupełnianych wnioskami z dyskusji z przedstawicielami banków. W ramach tych badań banki wskazywały jedną, ogólną kwotę kosztów, jakie spodziewają się ponieść w trakcie tego procesu.

Ponadto, aby zachować porównywalność wyników z innymi badaniami, wielkości kosztów, a także utraconych dochodów walutowych zostaną wyrażone jako procent produktu krajowego brutto, podobnie jak w przypadku niemal wszystkich dotychczasowych opracowań. Wyrażenie oszacowań w odniesieniu do PKB umożliwia uaktualnianie w kolejnych latach przybliżonego poziomu tych wielkości. Do wyliczeń wykorzystano zagregowane dane bilansowe sektora bankowego i gospodarki za 2007 r. w Polsce.

5

## 5.1. Dodatkowe koszty operacyjne banków

W celu oszacowania dodatkowych kosztów operacyjnych wykorzystano wyniki prac analitycznych prowadzonych przez europejskie banki centralne i firmy konsultingowe: Johnson (1996), EBC i Deutsche Bank (2001), Banku Austrii (2001) i Banku Słowenii (2007) (zob. tabela 4). Pierwsza praca reprezentuje oszacowania wielkości kosztów dodatkowych dla systemu bankowego w Wielkiej Brytanii. Z kolei druga analizuje oddzielnie sektor bankowy w Unii Europejskiej i w Niemczech. Dwie następne prace opublikowane przez krajowe banki centralne odnoszą się wyłącznie do sektorów bankowych w tych krajach. Dla porównania zamieszczono również szacunkowe wielkości kosztów wprowadzania euro dla kraju, który ostatnio przyjął tę walutę, tj. Słowacji. Co prawda Bank Słowacji oszacował tę wielkość dla całej gospodarki na poziomie 0,3% PKB, jednak w analizie sektorowej stwierdził, że najbardziej obciążone w tym procesie będą system bankowy i przedsiębiorstwa.

Pomimo dysproporcji pomiędzy rozmiarem systemu bankowego Polski i Słowenii, zasadnym wydaje się wziąć pod uwagę wyniki badań Banku Słowenii. Po pierwsze dlatego, że przeprowadzono je w ostatnim okresie. Po drugie, powstały dla najbardziej prawdopodobnego scenariusza wprowadzenia euro w Polsce i preferowanego również przez Komisję Europejską, tzw. scenariusza *Big bang*<sup>24</sup>, w którym euro wprowadza się jednocześnie do obrotu gotówkowego i bezgotówkowego. Wartości oszacowań zaprezentowano w tabeli 4.

Można zauważyć, że we wszystkich przypadkach banki nie przewidują, aby dodatkowe koszty operacyjne z tytułu przyjęcia euro przekroczyły 0,3% PKB, a także nie były niższe niż 0,1% PKB. Uwzględniając fakt, że spośród analizowanych sektorów bankowych, sektor bankowy w Niemczech wydaje się być najbardziej adekwatnym do prowadzenia analiz po-

<sup>24</sup> Możliwe są również inne scenariusze: z okresem przejściowym oraz *Big bang* z opcją *phasing out* (szereżej na ten temat w rozdziale 2).

równawczych dla Polski, a także uwzględniając oceny dokonane dla całego sektora bankowego krajów strefy euro, można oczekiwać, że poziom jednorazowych kosztów operacyjnych w Polsce powinien być zbliżony do uzyskanych w tych przypadkach wielkości, tj.:

- dla sektora bankowego w Niemczech: 0,17% PKB,
- dla sektora bankowego państw strefy euro:
  - 0,12–0,14% PKB,
  - 0,1–0,3% PKB.

**Tabela 4. Oszacowanie kosztów wymiany walut w krajach strefy euro**

| Kraj                          | Instytucja                      | Gospodarka krajowa | Sektor bankowy |
|-------------------------------|---------------------------------|--------------------|----------------|
| Austria <sup>1)</sup>         | Austriacka Izba Gospodarcza     | 0,7% PKB           | 0,3% PKB       |
| EU-12 <sup>2)</sup>           | EBC i banki centralne krajów UE | 0,3–0,8% PKB       | 0,1–0,3% PKB   |
|                               | Deutsche Bank                   |                    | 0,12–0,14% PKB |
| Niemcy <sup>2)</sup>          | Deutsche Bank                   | 0,5–0,6% PKB       | 0,17% PKB      |
| Słowacja <sup>3)</sup>        | NBS                             | 0,3% PKB           |                |
| Słowenia <sup>4)</sup>        | Bank Słowenii                   |                    | 0,14% PKB      |
| Wielka Brytania <sup>5)</sup> | Johnson                         | 0,6% PKB           | 0,1% PKB       |

Źródło: 1. Dirschmid i in. 2001, s. 212.2. Deutsche Bank 2001, s. 20–21.3. Bank of Slovakia 2006, s. 31–32.4. Bank of Slovenia 2007, s. 67.5. Johnson Ch. 1996 w Ingraham 2000, s. 39.

Apoksymując wielkości przedziałów kosztów w branych pod uwagę oszacowaniach, można przyjąć, że w przypadku Polski przybliżona wartość dodatkowych kosztów operacyjnych z tytułu przyjęcia euro może zawierać się w przedziale od 0,13 do 0,2% PKB. Uwzględniając wielkość produktu krajowego brutto<sup>25</sup> za 2007 r., wynoszącego 1.163 mld zł, przybliżony poziom tych kosztów może się zawierać w przedziale od 1,5 do 2,3 mld zł.

## 5.2. Utracone dochody z operacji wymiany walut

W momencie przyjęcia przez Polskę euro stanie się ono walutą krajową i wyeliminuje operacje wymiany walut euro/złoty zarówno z rynku kasowego, jak i z rynku walutowych instrumentów pochodnych. Zmiana ta będzie miała istotne znaczenie dla dochodów banków.

Wyniki badań NBP zawarte w raporcie „Wyniki badania obrotów w kwietniu 2007 r. na rynku walutowym i rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych w Polsce” wskazują, że pomiędzy kwietniem 2004 r. a kwietniem 2007 r. główna relacja wymiany na rynku krajowym zmieniła się z pary dolar/złoty na euro/złoty. Wzrósł również udział euro w strukturze walutowej obrotów na międzybankowym rynku złotego. Sytuacja ta wynika z wejścia Polski do Unii Europejskiej i wzrostu obrotów towarowych oraz kapitałowych pomiędzy Polską a krajami strefy euro. W rezultacie transakcje pomiędzy instytucjami finansowymi zostały zdominowane przez transakcje wymiany euro/złoty, a ich udział w dziennych obrotach rynku złotego doszedł do poziomu 90%. Dla całkowitego rynku kasowego w kwietniu 2007 r. udział transakcji wymiany euro/złoty zawieranych przez wszystkie podmioty wynosił 53,5% (zob. tabela 5).

Rynek walutowych instrumentów pochodnych w Polsce obejmuje trzy główne segmenty:

- Kontrakty *outright-forward*,
- Swapy walutowe,
- Pozagiełdowe instrumenty pochodne.

<sup>25</sup> Według wstępnych oszacowań GUS PKB za 2007 r. wynosi: 1.163 mld zł; dane pobrano ze strony internetowej: [www.stat.gov.pl](http://www.stat.gov.pl).

Segment kontraktów *outright-forward* w osiemdziesięciu procentach był zdominowany przez operacje z krajowymi podmiotami niefinansowymi. Wynikało to ze wzrostu wymiany handlowej i zabezpieczaniu przez przedsiębiorstwa przyszłych płatności od ryzyka zmiany kursu złotego. Kierunek wymiany towarów i usług przedsiębiorstw determinował strukturę walutową obrotów. Udział transakcji euro/złoty na tym rynku wynosił 57,8%.

Swapy walutowe pozostawały w Polsce najbardziej płynnym instrumentem rynku walutowego. Na rynku tym dokonywano najczęściej transakcji z dolarem amerykańskim, a największa aktywność wynikała z zaangażowania nierezydentów na rynku obligacji skarbowych denominowanych w złotych. Udział transakcji euro/złoty na tym rynku był niewielki i wynosił 4,1%.

Wartość pozagiełdowych walutowych instrumentów pochodnych wzrosła pomiędzy badaniami rynku walutowego w 2004 r. i w 2007 r. o 129%. Najważniejszymi instrumentami tego rynku są kontrakty CIRS<sup>26</sup> i opcje walutowe. Wśród transakcji CIRS dominowały transakcje zawierane przez banki krajowe w celu zabezpieczenia ryzyka walutowego i ryzyka stopy procentowej, szczególnie z tytułu udzielanych kredytów hipotecznych. Wzrost obrotów w segmencie opcji walutowych wynikał ze zwiększenia popytu ze strony przedsiębiorstw zabezpieczających wartość przyszłych płatności. Kierunek współpracy handlowej przedsiębiorstw determinował bardzo silny wzrost udziału transakcji euro/złoty. Ogółem wielkość udziału transakcji tej pary walut w obrocie pozagiełdowymi instrumentami pochodnymi wynosił 56,7%.

Aby oszacować przybliżoną wielkość utraconych przychodów i zaoszczędzonych kosztów, których to banki mogą doświadczyć po przyjęciu euro w Polsce, wykorzystano struktury transakcji rynku kasowego i rynku walutowych instrumentów pochodnych jako wskaźniki podziału wielkości przychodów i kosztów operacji wymiany walut oraz wielkości przychodów i kosztów z operacji walutowymi pochodnymi instrumentami finansowymi osiągniętych przez Polski sektor bankowy w 2007 r. (zob. tabela 5). Oszacowana całkowita wartość utraconych dochodów na operacjach wymiany walut stanowi 5,5% wyniku działalności bankowej sektora bankowego i odpowiednio 0,18% produktu krajowego brutto Polski w 2007 r.

**Tabela 5. Udział transakcji wymiany euro/złoty w transakcjach walutowych oraz projekcja wartości utraconych dochodów z operacji walutowych po przyjęciu euro w Polsce wg danych za 2007 r.**

|                                                              | Transakcje<br>rynku<br>kasowego | Kontrakty<br><i>outright-<br/>forward</i> | Swapy<br>walutowe | Pozagiełdowe<br>instrumenty<br>pochodne |
|--------------------------------------------------------------|---------------------------------|-------------------------------------------|-------------------|-----------------------------------------|
| Średnie dzienne obroty wymiany dla pary euro/złoty (mld USD) | 1,29                            | 0,31                                      | 0,24              | 0,23                                    |
| Średnie dzienne obroty wymiany wszystkich walut (mld USD)    | 2,41                            | 0,53                                      | 5,88              | 0,41                                    |
| Udział euro/złoty (%)                                        | 53,5%                           | 57,8%                                     | 4,1%              | 56,7%                                   |
| Straty na przychodach z operacji walutowych (mld zł)         | 250,94                          |                                           | 13,42             |                                         |
| Oszczędności na kosztach operacji walutowych (mld zł)        | 248,99                          |                                           | 13,27             |                                         |
| Utracone dochody operacji walutowych (mld zł)                | 1,95                            |                                           | 0,15              |                                         |
| Suma utraconych dochodów z operacji walutowych (mld zł)      |                                 |                                           | 2,1               |                                         |

Źródło: obliczenia własne.

Dla porównania wielkość tę można odnieść do oszacowania utraconych dochodów walutowych dokonanego przez Bank Austrii, gdzie wartość ta wyniosła 4% wyniku działalności bankowej. Zbieżność oszacowań może się wiązać, m.in. z podobieństwem struktury rynku operacji walutowych banków w Austrii, zdominowanego przez operacje wymiany walut krajów, które weszły w 1999 r. do strefy euro (70% – rynek kasowy i 20% – walutowe instrumenty pochodne)<sup>27</sup>.

<sup>26</sup> CIRS – ang. *Currency Interest Rate Swap*.

<sup>27</sup> Hubmer 1999, s. 69.

## 6

### Wnioski

Przeprowadzona analiza wskazuje, że w początkowej fazie procesu wprowadzania euro sektor bankowy poniesie dodatkowe koszty operacyjne oraz utraci część dochodów z operacji wymiany walut. Analizy czynników generujących dodatkowe koszty operacyjne i wpływających na wielkość dochodów z operacji wymiany walut przeprowadzono przede wszystkim na podstawie raportów z wprowadzania euro przygotowywanych przez Europejski Bank Centralny oraz krajowe banki centralne. Do oszacowania wielkości jednorazowych kosztów operacyjnych wykorzystano oceny tych wielkości, jakich dokonano dla sektorów bankowych Austrii, Niemiec, Słowenii, Wielkiej Brytanii oraz ogólnie dla strefy euro.

1. Biorąc pod uwagę fakt, że sektory bankowe w Niemczech oraz w całej strefie euro wydają się być najbardziej adekwatnymi do analiz porównawczych dla sektora bankowego w Polsce, szacuje się, że przybliżona wartość dodatkowych kosztów operacyjnych ponoszonych przez sektor bankowy z tytułu wprowadzenia euro w Polsce może zawierać się w przedziale od 0,13 do 0,2% PKB, co przy uwzględnieniu wielkości PKB za 2007 r. może odpowiadać wartościom od 1,5 do 2,3 mld zł.
2. Dodatkowe koszty operacyjne w sektorze bankowym będą związane głównie z modernizacją systemów informatycznych, dostosowaniem urządzeń obsługujących obrót gotówkowy oraz okresowym zatrudnieniem i szkoleniem pracowników. Wartość tych kosztów może być zredukowana w przypadku:
  - skrócenie okresu podwójnego obiegu walut,
  - zmniejszenia wolumenu obrotu gotówkowego poprzez zwiększenie wykorzystania kart płatniczych i bankowości internetowej,
  - przeprowadzenie kampanii upowszechniającej w społeczeństwie wiedzę o banknotach i monetach euro.
3. Przyjęcie euro w Polsce i wyeliminowanie operacji wymiany złotego i euro spowoduje utratę przez banki części dochodów z tytułu operacji walutowych. Przybliżona wielkość tych strat szacowana jest na 0,18% PKB, co stanowi wartość 2,1 mld zł. Straty te będą najbardziej odczuwalne w bankach szczególnie zaangażowanych w obsługę międzynarodowej wymiany handlowej. Z uwagi na koncentrację rynku wymiany walut negatywne efekty mogą dotyczyć wąskiej grupy banków. Redukcja operacji wymiany euro/złoty może znacząco podnieść konkurencję na rynku walutowym.
4. Wprowadzenie euro w Polsce może również wywołać inne zmiany w strukturze kosztów i dochodów banków, które trudno jest oszacować ze względu na brak odpowiednich danych, jak i dużą zmienność w czasie opisujących je parametrów.

Do najistotniejszych czynników mogących wywołać te zmiany należy zaliczyć:

- zwiększenie konkurencji i konwergencja stóp procentowych, powodujące zmniejszenie dochodów odsetkowych,
- rozwój nowych form finansowania przedsiębiorstw, m.in. poprzez korporacyjne papiery dłużne, mogący zmniejszyć popyt na kredyt bankowy, ale z drugiej strony dać szansę bankom na uzyskanie nowych przychodów z tytułu opłat za obsługę emisji papierów wartościowych.

---

## Bibliografia

---

- Association Cambiste Internationale (1995): *The single currency in Europe: a working paper*. Paris.
- Bank of Slovenia (2007): *Financial Stability Review*.
- Bannock Consulting (2001): *An estimate of the one-off transaction costs to the UK of joining the euro*. London.
- Bie U. (2002): *From Irish Pounds to Euro*. Danmarks Nationalbank Monetary Review No. 2Q, s. 49–56.
- Bitans M., E. Kauzens (2004): *Impact of the euro adoption on the economy of Latvia*. Bank of Latvia, Working Paper No. 2/2004.
- Bugie S. (1996): *EMU and the banks: costs vs. opportunities*. Standard & Poor's CreditWeek, 13th November.
- Cabral I., F. Dierick and J. Vesala (2002): *Banking Integration in the Euro Area*. ECB Occasional Paper Series No. 6.
- Ciszak T., A. Górka, S. Jakubiec, M. Siemaszko (2008): *Pierwsze doświadczenia Słowenii związane z zamianą tolara na euro*. NBP Materiały i Studia Zeszyt 224.
- Danthine J., F. Giavazzi and E. von Thadden (2000): *European Financial Markets after the EMU: A First Assessment*. NEPR Working Paper No. 8044.
- Deloitte (2007): *Review of the Slovenian changeover to the euro. Final Report*. August 27, 2007.
- Deutsche Bank (2001): *The Euro Changeover*, Deutsche Bank Global Markets Research, Economic Special Report, 21.
- Dirschmid W., M. Fluch and E. Gnan (2001): *Economic Aspects of the Euro Cash Changeover in Austria*. Oesterreichische Nationalbank Focus on Austria No. 2/2001, s. 194–216.
- European Central Bank (1999): *Possible Effects of EMU on the EU Banking Systems in the Medium to Long Term*.
- European Central Bank (2002): *Evaluation of the 2002 Cash Changeover*.
- European Commission (2007): *Green Paper on Retail Financial Services in the Single Market*. EBC No. 022/07.
- European Commission (2008): *Preparing the introduction of the euro. A short handbook*. EC Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- Europejski Bank Centralny (2006): *Raport o konwergencji*.
- Europejski Bank Centralny (2007): *Raport o konwergencji*.
- Europejski Bank Centralny (2008): *Raport o konwergencji*.
- Goldman Sachs (1998): *The Goldman Sachs/Watson Wyatt EMU Survey – Summary of Results*. Goldman Sachs Equity Derivatives Research.
- Gruber T. and D. Ritzbeger-Grünwald (2005): *The Euro Changeover in the New Member States – A. Preview*. Oesterreichische Nationalbank Focus on European Integration No. 1/2005, s. 52–75.

- Hubmer G. (1999): *Effects of the Euro on the Stability of Austrian Banks*. Oesterreichische Nationalbank Focus on Austria No. 3/1999, s. 62–78.
- Hubmer G. (1997): *Impact of the euro on the Austrian financial market*. Oesterreichische Nationalbank w *Report of a study carried out within the scope of the OeNB masterplan in preparation for Stage Three of EMU*. Oesterreichische Nationalbank.
- Ingraham K.E.S. (2000): *The economic costs and benefits to the United Kingdom's joining the European Monetary Union*. Duke University, Durham, North Carolina, pobrano z: <http://www.econ.duke.edu/dje/2000/ingraham.PDF>.
- Johnson Ch. (1996): *In with the Euro, Out with the Pound*. London, Penguin Books.
- Kelly J. (2003): *The Irish Pound: From Origins to EMU*. Bank of Ireland, Quarterly Bulletin Spring, s. 89–115.
- Marski Z., W. Biernatowicz (1998): *Denominacja złotego (1995–1996)*. NBP Materiały i Studia Zeszyt 75.
- McCauley R. and W. White (1997): *The euro and European financial markets*. Bank for International Settlements, Working Papers No. 41.
- Narodowy Bank Polski (1994): *Informacja prezesa Narodowego Banku Polskiego o stanie przygotowań systemu bankowego do wejścia w życie ustawy o denominacji złotego*. Warszawa.
- Narodowy Bank Polski (1996): *Sprawozdanie z działalności Narodowego Banku Polskiego w 1995 roku*. Warszawa.
- Narodowy Bank Polski (1997): *Sprawozdanie z działalności Narodowego Banku Polskiego w 1996 roku*. Warszawa.
- Narodowy Bank Polski (2001): *Narodowy Bank Polski o przygotowaniach do wprowadzenia gotówkowej postaci euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej*. Warszawa.
- Narodowy Bank Polski (2004): *Raport na temat korzyści i kosztów przystąpienia Polski do strefy euro*. Warszawa.
- Narodowy Bank Polski (2007): *Wyniki badania obrotów w kwietniu 2007 r. na rynku walutowym i rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych w Polsce*. Warszawa.
- National Bank of Slovakia (2006): *The effects of euro adoption on the Slovak economy*. NBS Research Department.
- Olszak M. i M. Poprzycki (2008): *Prawne przygotowania do wejścia Polski do strefy euro*. Narodowy Bank Polski, Warszawa, Prezentacja w ramach *Raportu na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej*.
- Rehman S. (2000): *Euro Changeover Costs for International Banks*, The George Washington University, The European Union Research Center, Occasional Paper Series.
- Salomon Brothers (1996): *What EMU might mean for European banks*. European Equity Research.
- Schafer T. (2006): *The legal framework for the enlargement of the euro area*. European Commission Occasional Papers No. 23.
- Szeląg K. (2007): *Actual and potential impact of EMU on economic and budgetary Policies of the EU*. NBP Working Paper No. 39.
- Waschiczek W. (1999): *The Austrian Banks at the Beginning of Monetary Union*. Oesterreichische Nationalbank Focus on Austria No. 3/1999, s. 79–108.